

OSMANLI ARAŞTIRMALARI
IV

Neşir Heyeti — Editorial Board
HALİL İNALCIK — NEJAT GÖYÜNÇ
HEATH W. LOWRY

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES
IV

İstanbul - 1984

Sahibi : ENDERUN KİTABEVİ adına İsmail Özdoğan

Yazı İşleri Sorumlusu : Nejat Göyünç

Basıldığı Yer : Edebiyat Fakültesi Matbaası

Adres : ENDERUN KİTABEVİ, Beyaz Saray No. 46

Beyazıt - İstanbul

Osmani'de Kara Ahmed Paşa'ya bakılması tavsiyesinde bulunulması (s. 93 ve 61) yersizdir. Bu iki şahıs ayrı ayrı kimselerdir.

Prof. Schaendlinger'in aynı yazmanın diğer günlüklerini de böyle titiz bir şekilde yayınlamasını beklemek, bu hususta sabırsızlanmak, fazla bir istekte bulunmak olmayacaktır, sanırız.

Nejat Göyünc

Suraiya Faroqhi, *Der Bektaschi-Orden in Anatolien, vom späten fünfzehnten Jahrhundert bis 1826* (Anadolu'da Bektaşî tarikatı, onbeşinci yüzyıl sonlarından 1826'ya kadar), Wien 1981, *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*'-in II. Ek cildi, VIII + 192 sahife, 5 harita.

Son yıllarda biribiri ardına yayınladığı, her biri diğerinden ilginç araştırmalarla dikkati çeken Suraiya Faroqhi'nin bu yeni eseri, şimdiye kadar bazan dinî tarih, bazan sanat tarihi bakımından ele alınan, Bektaşî tarikatı konusunu, öncekilerden farklı biçimde ele alan bir incelemedir. Gaye, bu tarikatın bütün bir cemiyet hayatı içerisindeki rolünü, onun bir parçası olarak belirtmektir. Bunun için de çalışmada tarikata ait tekkelerin coğrafi dağılımı, bunların teker teker iktisadî varlık ve durumları, şeyhler ile merkezî idare arasındaki münasebetler, II. Mahmud zamanında tarikatın vaziyeti meselelerine ağırlık verilmiştir. Yazar, bu alanda da şimdiye kadar pek az ön çalışma yapıldığını, kaynakların da pek kısır olduğunu belirterek, daha ziyade başka tarikatlar ve 15. ve 16. yüzyıllarda zaviyelerin genel işlevi hakkında yapılan tetkiklerden faydalanmak zorunda kaldığını da ilâve etmektedir. Zamanlamanın tayininde de 15. yüzyılın son çeyreğinden öncesi dönemde vekayinâmelerde ve menâkıb-nâmelerde konuya ilişkin, dağınık bilgilerin tarikatların ve bunlara ait zaviyelerin teşkilâtı ve gelişmesi hakkında çok az bilgi vermesi, II. Mahmud zamanında Bektaşî tarikatı'nın ve tekkelerinin kapatılması üzerine, kısa bir süre sonra bunlar yeniden açılımlarsa da, toplum içerisindeki durumlarının ve siyasî tesirlerinin çok değişmesi rol oynamıştır. Faroqhi bu nedenle 1826'dan önceki devre Bektaşî tarikatının klasik devri demektedir.

Yukarıdaki gerçeğe içerisinde Suraiya Faroqhi dört ana bölümde Bektaşî tekkelerinin coğrafi yayılmasını, bunların iktisadî birim olarak durumlarını, toplumla ilişkilerini, tekkelerin kaldırılmasını incelemektedir. Kullandığı arşiv kayıtları son derecede zengindir, yalnız İstanbul ve Ankara'da bulunan Mühimme, Ahkâm, Tapu Tahrir, Maliyeden Müdevver, Kepeci tasnifi defterleri gibi toplulukları değil, buralarda bulunan ayrı tasniflere ait pek çok münferit belgeleri, Antalya Müzesi'nde bulunan Kadı Sicilleri'ni, Hacı Bektaş Müzesi'ndeki bazı belgeleri, bir kısım yazmaları da incelemiş, pek çok konuya uzak-yakın ilişkisi bulunan kitap ve makaleyi de tetkike fırsat bulmuştur.

Kitabına eklediği üç liste de çok faydalı bilgiler sergilemektedir: Bunlar Evliya Çelebi'ye göre, 17. - 19. yüzyıllara ait evkaf belgelerinden edinilen bilgilere göre, II. Mahmud devrindeki duruma göre Bektaşî tekkeleri'nin isimleri ve buldukları yerleri ve kaynaklarını göstermektedir. Yazarın, Evliya Çelebi'nin basılmış nüshalarından değil de Topkapı Sarayı Müzesi Kitaplığı'nda bulunan yazmalarından faydalanmış olması da kendisinin titizliğini ve ilmi ciddiyetini göstermektedir.

Eserin sonuna yerleştirilen «Almanca karşılıkları ile», «Deyimler dizini», ilk üçü tekkelerin söz konusu listelere göre dağılışını, son ikisi ise 16. yüzyıl sonlarında Anadolu Medreseleri'ni ve Mühimme Defterleri'ne göre, Kızılbaz bulunan yerleri gösteren beş harita çalışmadan faydalanmayı mükemmelmiştir.

Suraiya Faroqhi'nin bu örnek eserinin, kendisinin temenni ettiği gibi (s. 11), bu alandaki yeni araştırmalara ışık tutacağına, onları hareketlendireceğine şüphe etmemelidir.

Nejat Göyünç

Karl Nehring, *Adam Freiherrn zu Herbersteins Gesandtschaftsreise nach Konstantinopel. Ein Beitrag zum Frieden von Zsitvatorok 1606* (Herberstein Baronu Adam'ın İstanbul'a elçilik seyahati. Zitvatorok Barış'ına bir katkı), München 1983, 231 sahife, 1 harita, Südosteuropäische Arbeiten 78, yayınlayan: Mathias Bernath.

Kuruluş devirlerinden itibaren Osmanlı ülkesine uğrayan yabancıların, özellikle 16. ve 17. yüzyıllarda ve daha sonraları İstanbul'a gelen Mukaddes Roma Germen (Habsburg) İmparatorluğu elçilerinin veya bu heyetlere mensup olanların, sadece yol güzergâhlarındaki şehirler ve kasabalar, buralarda bulunan binalar ve Osmanlı başkenti hakkında pek zengin bilgiler vermekle kalmadıkları, ayrıca Türklerin ve onlarla birlikte yaşayan kavimlerin âdetleri, yaşayış biçimleri hakkındaengin bilgiler verdikleri, bu seyahat-nâmeleri, basımı sırasında da o zamanki hayatı ve şehirleri, içerisindeki yapıları aksettiren gravürlerle süslandıkları malumdur. Bu nedenle de bu tür eserler hem zamanlarında halkın büyük ilgisini kazanmış, hem de sonraları tekrar tekrar basılmalarından da anlaşıldığı üzere, devamlı ilgi toplamıştır. Bu diziye Münih Üniversitesi'ne bağlı Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Enstitüsü'nün kıymetli araştırmacılarından Dr. Karl Nehring bir süre önce, 1565'te İstanbul'a gelen Habsburg elçisi Mihajlo Černović'in hizmetinde bulunan Jakob von Betzek'in, bu seyahate ait küçük risalesini yazmasından faydalanarak yayınlamış (*Gesandtschaftsreise nach Ungarn und die Türkei im Jahre 1564-65*, Münih